

Kanada kiengesztel!

By molnarcili on 2016. ápr. 17. - 18:28

Magyarország kiengesztel? Bogdán Péter írása

Roma értelmiségiként, Németh Tibor kötetét olvasva, sokszor éreztem azt, hogy a kanadai indiánok sorsa megegyezik az én szűkebb közösségem történetével.

Németh Tibor *Gyarmatosítás és kiengesztelődés – Óslakos hagyomány Kanadában* című munkáját az ELTE Eötvös Kiadó adta ki 2013-ban. A kötet a kanadai bennszülöttek (indiánok, eszkimók, métis-k, de leginkább az indiánok) iskoláztatásának történetéről és társadalmi kihatásairól szól – némi kitekintéssel az Amerikai Egyesült Államok és Ausztrália bennszülöttpolitikájára.

Németh Tibor könyvének az a legfontosabb üzenete, hogy a Kanadába betelepülő európaiak nemcsak az indiánok földjeit vették el, de igyekeztek őket megfosztani a kulturális és vallási szokásaiktól is, amelynek eszköze az államilag alapított bentlakásos iskola volt. Ez egy olyan – 1996-ig fennálló – oktatási intézményrendszer, amelyben éhezettették, dolgoztatták, verték és szexuálisan zaklatták az óslakos gyermekeket száz éven keresztül, miközben azt is megtanították nekik, hogy miért kell gyűlölni azt az alacsonyabb rendűnek minősített közösséget, amelyből származnak.

Ennek a típusú „nevelésnek” az eredménye olyan emberi csoportok kialakulása lett, amelyek képtelenek voltak visszacsatlakozni az eredeti közösségükhöz, de nem fogadta be őket a többségi társadalom sem. Szellemileg, lelkiileg teljesen demoralizálódtak, s napjainkra olyan mértékű szegénység, kriminalitás és egészségügyi problémátenger jellemzi őket, amely naponta szembesíti a kanadai gyarmatosítók leszármazottait azzal, hogy az ő őseik mennyire embertelen életformát voltak képesek fenntartani pusztán azért, hogy a bennszülöttek vagyonára, földjeire rátegyék a kezüket, illetve hogy aztán még az euro-kanadaiakat *kiszolgáló népréteget* is faragjanak belőlük.

Kanada az elmúlt évtizedekben a *kiengesztelés* útjára lépett. Megszüntette a bentlakásos iskolarendszert, elismerte a bennszülöttekkel szemben elkövetett bűneit, és dollármilliárdokat áldoz arra, hogy segítsen az indiánoknak gyógyulni és talpra állni egzisztenciálisan. Ez a progresszív hozzáállás azonban nem homályosítja el Németh Tibor látását.

A szerző kérelmelhetetlen szigorral és bizonyítékok felsorakoztatásával igazolja, hogy a kanadai oktatási rendszer bentlakásos iskolái, ha másért nem, hát azért, mert gyermekek tömkelege halt meg a kapuk

mögött, az indián genocídiumnak is az eszközei voltak. Még akkor is, ha Kanada – több mint fél évszázada – próbálja ezt tagadni, nem figyelembe venni, hogy a vagyon (a föld) erőszakos elvétele mellett, a bentlakásos iskolai diszkriminálás, megalázás, verés, éheztetés, pedofília – hatásukban és eredményükben – mind-mind egy lassú és kegyetlen népiirtás eszközeinek tekinthetők.

A *Gyarmatosítás és kiengesztelődés – Óslakos hagyomány Kanadában* című kötetről 2013. november 11-én Tölgyessy Zsuzsanna tollából [jelent meg recenzió](#) a Taní-tani Online hasábjain, amelyben a szerző – nyilván nem véletlenül – közvetve párhuzamot vont a kanadai indiánok és a magyarországi romák helyzete között is.

[A hivatkozott kritika](#) szerzője olyan felvetéssel állt elő, amely szerint a kanadai bentlakásos iskolák történetének tanulságait figyelembe kellene venni a roma gyermekek tanításakor. A recenzens megkérdezte azt, hogy milyen célok fogalmazódhatnak meg a cigányságban a saját oktatásukra vonatkozóan, hogy a roma lakosság miért nem látja a felemelkedés lehetőségét a tanulásban, hogy miért hiányoznak a roma pedagógusok és mit kellene tenni azért, hogy javuljon a tanárok és a roma szülők közötti kapcsolat. Tölgyessy Zsuzsanna felvetése és kérdései szerintem is aktuálisak. Roma értelmiségiként, Németh Tibor kötetét olvasva, sokszor éreztem azt, hogy a kanadai indiánok sorsa megegyezik az én szűkebb közösségem történetével.

Az indián gyermekeket elszakították szüleiktől azáltal, hogy az euro-kanadaiak bentlakásos iskolába kényszerítették őket, és sok esetben nyárra sem engedték őket haza, inkább kiadták szolgálni olyan indián közösségen kívüli családokhoz, ahol dolgoztatták őket, és erőnek erejével kényszerítették ki az anyanyelvük elhagyását, valamint a keresztény vallás gyakorlását.

Mária Terézia (1740–1780) mintegy száz évvel megelőzve a kanadai genocídiumkísérletet, hasonló módon törekedett a romák lassú kiirtására, amikor elrendelte azt, hogy a cigány közösségektől el kell venni a gyermekeiket, azaz parasztosítani kell őket – a nevelésükért a parasztoknak adott fejpénzért cserébe. Közben rendeletileg megtiltotta – a későbbi Kanadához hasonlóan – a cigány népnév és anyanyelv használatát. Mária Terézia romapolitikájának is központi elemét képezte a keresztény hitre való térítés, illetve ezáltal egy *kiszolgáló népréteg* kinevelése.

A királynő cigánypolitikája azonban megbukott. Nem pusztán azért, mert a roma gyermekek ugyanúgy megszöktek, mint később kanadai indián társaik, hanem azért is, mert szüleik is mindent megtettek gyermekeik megszöktetéséért. (Ráadásul árulkodó tény a közállapotokról, hogy az elrendelt fejpénz többnyire egyáltalán el sem jutott a parasztcsaládokhoz, akik viszont saját költségükön nem kívánták az idomítást végrehajtani...) A cigány nyelv használatáért ugyanakkor huszonöt botütés járt még vagy ötven évig a hatályos rendelkezések szerint. Így csoda-e, ha ilyen intézkedések és a soha meg nem született intézmények híján a magyarországi romák anyanyelvüket a 21. századra hasonlóan tömeges méretekben veszítették el, mint a kanadai indiánok?

A magyarországi cigányság esetében még az is elmondható, hogy a 18. századi genocídiumkísérlet után a 20. században a holokauszt üldözöttei és áldozatai is lettek a zsidókkal együtt.

Sokan vannak a roma értelmiségiek közül, akik a II. világháború utáni újabb genocídiumkísérletnek nevezik az MSZMP Politikai Bizottsága 1961-es határozatát is. A Politikai Bizottság deklarálta, hogy a „cigányság nem nemzetiség”, csupán egy olyan társadalmi réteg, amely le van maradva a fejlettebb népcsoportokhoz képest, ezért létük megszüntethető felzárkóztatással, valamint azáltal, ha nem élhetnek önálló intézményrendszerrel, ugyanis az egyébként sem lenne indokolt, tekintettel arra, hogy cigány kultúra nem létezik.

Ebből adódóan 1961 és 1989 között a hazai oktatási rendszerben a *felzárkóztatás* gondolata olyan mértékben uralkodott el, hogy az *kisegítő iskolák és felzárkóztató (korrekciós) osztályok* tömkelegét indította el, mégpedig azért, hogy az – egyébként a több évszázados kirekesztettségéből eredően – szociokulturálisan elmaradott, de ép és egészséges roma gyermekek jelentős hányadát az idegrendszeri károsodással rendelkező tanulók számára fenntartott *kisegítő iskolákba* utalják. S ezáltal olyan oktatási közeget teremtsenek, ahol a *felzárkóztatás* ideológiája nem jelentett mást, mint a cigányságnak a megfosztását nyelvétől, kultúrájától és szokásvilágától.

Az 1989/1990-es rendszerváltás után Magyarország késlekedett a bocsánatkéréssel. Horn Gyula miniszterelnök a roma holokauszt ötvenedik évfordulóján – 1994. augusztus 2-án – az MTV első roma napja keretében kért bocsánatot az elkövetett bűnökért. Gesztusa és annak a sajtó általi agyonhallgatottsága azonban össze sem hasonlítható Stephen Harper kanadai miniszterelnök bocsánatkérésével.

A kisegítő iskolákkal, a felzárkóztató és korrekciós osztályokkal kapcsolatban pedig végképp nem állt elő senki azzal, hogy lelkiismeret-furdalása lenne, ebből következően egészen napjainkig tanulnak roma gyermekek olyan feltételek között, amelyek egyébként gyógypedagógiailag nem lennének indokoltak.

Tölgyessy Zsuzsanna azon felvetésére reagálva, hogy milyen célok fogalmazódhatnak meg a cigányságban a saját oktatásukra vonatkozóan, hadd idézzek a szakemberek hada által számtalanszor leírt kritériumokról, és hadd soroljam őket saját álláspontomként is.

Rendkívüli módon szeretnénk, ha olyan mérőeszközöket alkalmaznának a cigány gyermekek érettségének megállapításakor, amelyek az ő társadalmi-kulturális helyzetükhöz igazodnak. Szeretnénk azt, ha a normál osztályokból indokolatlanul átsorolt gyermekeinket visszahelyeznék eredeti közösségükbe. Fontosnak tartjuk azt, hogy a hazai oktatási rendszer reagálja le a megváltozott gyermekösszetételt. Szeretnénk, ha inter- és multikulturális módszerekkel oktatnának, ha mindenütt alkalmaznák a csoportpedagógia elveit. Szeretnénk, ha úgy alakítanák át a hazai oktatási rendszert, hogy az a roma és a nem roma gyermekek együttműködésére neveljen. Örülnénk annak, ha a legfontosabb megyeszékhelyeken roma nemzetiségi gimnáziumokat, szakközépiskolákat állítanának fel (a pécsi Gandhi Gimnázium és Kollégium mintájára, de nem a jelenlegi államosított, hanem a korábbi civil formában). Örülnénk neki, ha olyan roma önszerveződések, mint a Romaversitas Láthatatlan Kollégium állami szubvenciót kaphatnának, s ha nem nyomnák el olyan látszatpolitikai intézkedésekkel, mint a keresztény roma szakkollégiumok működtetése, mert – bár pozitívan értékeljük azok létét is – kizárólagosságuk miatt egyben azt is gondoljuk, hogy – Kanadához hasonlóan – a magyar állam az egyházakat használja ezáltal a roma önszerveződések elnyomására. Szeretnénk, ha a roma történelem – Indiától kezdődően egészen a 21. századig – szerves része lenne minden történelem tankönyvnek. Fontosnak tartjuk, hogy egyeteméről, főiskolákról egyetlen értelmiségi se kerülhessen ki romológiai képzettség nélkül, ezért szeretnénk, ha kötelező, értelmiségképző tantárgy lenne a ciganológia minden felsőoktatási intézményben.

Tölgyessy Zsuzsanna azon kérdésére, hogy a roma lakosság miért nem látja a tanulásban a felemelkedés útját, több válasz is van. Egyrészt nem igaz az, hogy nincsenek olyan cigányok ebben az országban, akik a tanulás révén akarnak kiemelkedni. Másrészt igaz az is, hogy vannak olyan roma tanulók, akik azt gondolják, hogy hiába szereznek középfokú végzettséget, a tanulásuk hiábavaló lesz, mert a származásuk miatt nem fognak munkát kapni. Harmadrészt egy kirekesztett és megbélyegzett közösség esetében az átlagosnál hatalmasabb erőfeszítést jelent azt felvállalni, hogy még négy-öt évig nélkülöznek egy munkáskezet, előteremtik a tanulás költségeit, vállalva azt a rizikót, hogy a gyerek a

származása miatt egy szakmunkás-bizonyítvánnyal vagy egy egyetemi, főiskolai diplomával sem tud majd a későbbiekben elhelyezkedni.

Az, hogy miért hiányoznak a roma pedagógusok a pályáról, szintén érdekes felvetés. Egyrészt azért, mert azt gondolom, hogy a cigány tanárok száma is növekszik. Másrészt felveti bennem azt a kérdést, hogy a nem roma elit miért gondolja azt, hogy egy roma pedagógus – cigány gyermek esetében – jobban meg tudja oldani a pedagógiai problémákat, mint ő. Véleményem szerint ahogyan egy cigány pedagógusnak tudnia kell kezelni egy nem roma gyermeket, egy nem roma pedagógusnak legalább annyira tudni kellene irányítani egy cigány diákot. Ennek a buktatói nyilván a hazai pedagógusképzésben is keresendők, ugyanis ha az felkészítene mind a roma, mind a nem roma gyermek egyaránt hatékony nevelésére, akkor lehet, hogy ilyen igények nem merülnének föl.

Tölgyessy Zsuzsannának pedig azon kérdéséről, hogy mit kell tenni a nem roma pedagógusok és a roma szülők közötti jobb viszonyért, azt gondolom, hogy fel kell vértetni a nem roma pedagógusokat megfelelő romológiai tudással. Minden nem roma tanárnak tudnia kell, hogy milyen közösség gyermekeivel találkozik az iskolában.

Németh Tibor kötete, valamint Tölgyessy Zsuzsanna felvetései (kérdései) nagyon inspirálólag hatottak rám, és azt gondolom, Kanadában valóban elindult a kiengesztelődés folyamata, de hogy Magyarországon mikor indul el, azt – véleményem szerint – a jelenlegi társadalmi és politikai feltételek mellett még sokáig nem lehet megjósolni.

A szerzőp az MTA TK Kisebbségkutató Intézetének tudományos munkatársa. E-mail: bogdan.peter@tk.mta.hu ([link sends e-mail](#)) .

A szerzőről:

[Bogdán Péter](#)

Harminchét éves roma értelmiségi vagyok, magyar nyelv és irodalom szakos középiskolai tanár, újságíró, az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán a Neveléstudományi Doktori Iskola Nevelésemélet Doktori Programjának végzett doktorjelöltje, az MTA TK Kisebbségkutató Intézetének tudományos munkatársa. E-mail: bogdan.peter@tk.mta.hu ([link sends e-mail](#)) .